ЄВРОПА 23.02.2026 | Крістіан Кіскоп

Зброя чи їжа

Уряд Румунії визначив пріоритетність оборони над соціальним забезпеченням. Потреба у публічній дискусії з цього приводу зростає.

Класична суперечка «зброя чи їжа» відображає базовий політичний вибір. Що повинно бути в пріоритеті: військові витрати чи соціальне забезпечення та економічний добробут? Упродовж останніх років обговорення цієї теми в Румунії значною мірою вщухло через структурні та геополітичні обмеження. Проте відсутність обговорення цієї теми – політичний вибір із відчутними соціальними наслідками, а не нейтральне явище. Саме через ці наслідки, а також із огляду на нещодавні реформи всередині країни потреба у відкритому й демократичному обговоренні зростає.

Безпекова ситуація в Румунії обмежує діапазон політично прийнятних позицій, адже Румунія розташовується на східному фланзі НАТО. Таке положення посилило відчуття вразливості від початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну. Витрати на оборону розглядаються не як політична преференція, а як стратегічна необхідність, зумовлена зобов'язаннями союзників та актуальними безпековими викликами. Широкий консенсус еліти підтримує збереження або збільшення військових витрат, а ті, хто висловлюють сумніви, поводяться безвідповідально. У такій атмосфері відкрито говорити про компроміс «зброя чи їжа» – політичний ризик.

Зростання підтримки ультраправої націоналістичної партії «Альянс за союз румунів» (AUR), яка зараз набирає близько 41 відсотка голосів виборців, ускладнює ситуацію ще більше. Діючи цілком у дусі своєї антисистемної позиції, AUR давно вимагає від керівництва Румунії зменшити допомогу Україні та перенаправити ресурси на власних громадян. Представляючи соціальний захист у націоналістичному ключі, AUR фактично привласнила мову «їжі».

Ця динаміка обмежує Соціал-демократичну партію (PSD), яка в іншому випадку могла б висловити прогресивну версію компромісу. Ініціатива PSD щодо перенаправлення ресурсів з оборони чи

зовнішніх зобов'язань на соціальні витрати ризикує сприйматися крізь призму риторики AUR або залишитися в її тіні. Є побоювання, що Росія може використати цей дискурс для того, щоб вдатися до інформаційного втручання або докласти зусиль для розколу союзників НАТО та послаблення європейської єдності. Саме тому провідні партії уникають формулювання цього питання як прямого компромісу.

Непрості рішення

Однак фінансова ситуація складна, а, отже, компроміс неминучий. Бюджетні обмеження Румунії жорсткіші, ніж у будь-якого іншого союзника, адже 2024 року дефіцит бюджету складав 9,3 відсотка ВВП, а в 2025-му прогнозується 7,65 відсотка. Збільшення державного боргу для фінансування як переозброєння, так і соціальних витрат не є прийнятним варіантом через обмеження фіскального простору. Під тиском фіскальних правил ЄС, фінансових ринків та макроекономічних дисбалансів уряд прем'єр-міністра Румунії Ілієе Боложана, підтриманий коаліцією націонал-ліберaлів (PNL), соціал-демократів (PSD), прогресивних ліберaлів (USR) та партії угорської меншини UDMR, опинився між двох вогнів.

Економія не означає, що немає потреби обирати. Називаючи це проблемою бюджету, уряд приховує той факт, що він робить політичний вибір щодо того, хто постраждає в умовах обмеження коштів. Нинішній уряд суттєво урізав соціальні виплати і державні витрати, а це, в свою чергу, вплинуло на домогосподарства з низькими доходами та вразливі категорії населення. Оборонні зобов'язання зберігалися чи збільшувалися, натомість соціальні виплати скорочувалися. Хоча цей вибір не завжди озвучують відкрито, люди розуміють, які наслідки це матиме. Провідні профспілки в освіті, охороні здоров'я та державному секторі вже розпочали підготовку до загального страйку, а занепокоєння суспільства через політику жорсткої економії помітно зростає.

Громадяни, по суті, підтримують переозброєння, проте відкидають пов'язані з цим соціальні витрати. Саме ця суперечність робить компроміс

Оголошення про те, що Румунія отримає 16,68 млрд євро від європейської програми SAFE, призначеної для підтримки оборонної готовності держав-членів, часто подається як комплексне рішення потреб у переозброєнні. Насправді ця риторика слугує політичним прикриттям. Європейські фонди можуть допомогти з фінансуванням закупівель і промислових проєктів, але не усунуть

особливо делікатним.

альтернативних витрат і не вирішать глибинних фіскальних дисбалансів. Представлення SAFE універсальним способом розв'язання проблеми приховує складні рішення, ухвалення яких вимагає переозброєння в умовах економії.

Економічна природа оборонних витрат ще більше поглиблює проблему. Військові витрати не є інвестицією, що в майбутньому принесе дохід. Вироби військової сфери – системи озброєння, боєприпаси, важка техніка – з економічної точки зору є так званим мертвим капіталом. Попри те, що гарантують безпеку, вони не розвивають людський капітал і не створюють множильного ефекту, який дають інвестиції в освіту, охорону здоров'я, інфраструктуру чи соціальний захист. В умовах фіскальних обмежень ці альтернативні витрати стають особливо значними.

Останні соціологічні дослідження підкреслюють пов'язані з цим політичні ризики. Надання пріоритету видаткам на оборону може змусити уряди скоротити видатки на соціальне забезпечення, однак такі рішення є політично суперечливими і можуть викликати негативну реакцію виборців. Компроміс між військовими витратами та соціальним забезпеченням – не лише бюджетне питання, він визначається динамікою виборчого процесу.

Аналіз громадської думки в Румунії ілюструє це напруження. Опитування, проведені на початку 2025 року, показують, що фактично 73 відсотка румунів підтримують збільшення витрат на оборону, а 57 відсотків погоджуються виділити на оборону до 5 відсотків ВВП. Водночас понад 60 відсотків вважають реформи уряду щодо економії несправедливими. Громадяни, по суті, підтримують переозброєння, проте відкидають пов'язані з цим соціальні витрати. Саме ця суперечність робить компроміс особливо делікатним.

Хто страждає, коли бракує грошей

Сама політична система не готова впоратися з цим напруженням. Представники правлячої коаліції надають перевагу скороченню дефіциту бюджету, а не питанням соціальної справедливості. Попри те, що PSD є найбільшою партією уряду, вона не може чітко сформулювати чи відстояти альтернативну концепцію розподілу доходів. У перші місяці роботи уряду під керівництвом Боложана партія здебільшого йшла на поступки, схиляючись перед тиском своїх правоцентристських партнерів.

Перший пакет реформ, прийнятий у липні 2025 року, спрямовувався переважно на вразливі групи населення: стандартну ставку ПДВ підвищили з 19 до 21 відсотка, мінімальну заробітну плату заморозили, соціальні виплати скоротили, скасували категорію співзастрахованих осіб у системі охорони здоров'я, а вразливі групи населення, які раніше були звільнені від сплати внесків на медичне страхування, тепер зобов'язали їх сплачувати. У сфері освіти політика жорсткої економії передбачала скорочення стипендій, об'єднання шкіл, збільшення кількості учнів у класах і навантаження на вчителів, а також обмеження безкоштовного шкільного транспорту. Всі перераховані вище заходи непропорційно впливають на найбідніші верстви населення, водночас захищаючи оборонні зобов'язання від аналогічного контролю.

Румунія вже живе в режимі компромісу «зброя чи їжа»

Структурна слабкість посилює проблему, адже румунські соціал-демократи не особливо помітні в дискусіях із питань оборонної та безпекової політики. Впродовж двох останніх десятиліть підтримка партією офіційного консенсусу в галузі зовнішньої політики призвела до того, що вона відмовилася від пріоритетності спеціалізації в цій сфері. Ба більше, її невдача в боротьбі за президентське крісло з 2000 року утримує її поза межами основного президентського апарату, що, згідно з конституцією, має значний вплив на ухвалення рішень в галузі оборони та безпеки. Тому PSD не володіє достатніми інституційними та аналітичними ресурсами для проведення всебічної дискусії щодо переозброєння, фінансової стійкості та соціальної справедливості.

Інші європейські соціал-демократичні сили більш чітко висловилися щодо цих суперечностей. Німецький політик Ларс Клінґбайль і міністр оборони Борис Пісторіус стверджують, що «зброю чи їжу» можна отримати одночасно завдяки фінансовій гнучкості та стратегічному плануванню. У своїй новорічній промові 2025 року прем'єр-міністерка Данії Метте Фредеріксен також відкрито говорила про дилему війни й соціального забезпечення, стверджуючи, що переозброєння має бути соціально справедливим і відповідати національним цінностям. Економічне становище Румунії не таке сильне, як у Німеччини або Данії. Проте навіть у Данії, яка має низький рівень боргу, компроміс відкрито обговорюється, а не приховується.

Насправді Румунія вже живе в умовах компромісу «зброя чи їжа». Соціальні скорочення, масштабне переозброєння, очікування європейського фінансування та рекордні дефіцити взаємопов'язані й утворюють єдине політичне рівняння. Питання не в тому, чи цей компроміс існує, а в тому, чи є він прихованим і технократичним, чи перетвориться на предмет прозорого демократичного обговорення.

Зважаючи на суворість бюджетних обмежень і докази того, що скорочення соціальних видатків може спровокувати невдоволення, відверта дискусія про вибір між зброєю та їжею у Румунії є не просто виправданою, а необхідною. Громадяни заслуговують отримати чітке розуміння пріоритетів, альтернативних витрат, а також наслідків політичних рішень. Відкрите обговорення цих компромісів, як у парламенті й партійних програмах, так і в публічному дискурсі, є необхідною умовою демократичної легітимності, а не просто вибором. Безпека без соціальної згуртованості може виявитися не просто дорогою, а й саморуйнівною, підточуючи довіру, солідарність і спільну мету, від яких залежить тривала стабільність.

Переклад з англійської Ірини Савюк

Крістіан Кіскоп

Крістіан Кіскоп (Cristian Chiscop) працює програмним координатором у представництві Фонду ім. Фрідріха Еберта в Румунії.